

ban a „kisózás” csak későbben és szörvénnyesen fordult elő. A kisózott lúgból másfél órai pihentetés után száraz vászonnal bélelt öntörámákba meregették a felületre gyűlt szappant. A kihűlt szappantáblákat dróttal vagy zsineggel megfelelő méretű vagy súlyú kockákra vágták, majd szellős helyen szikkadni hagyták. A parasztasszonyok többsége legalább egy évig szárította a padláson a feldarabolt mosószappant, hogy elég kemény legyen. A házilag főzött szappan nem vetekedhetett a műhelyek termékeivel, de aligha akadt olyan gazdaasszony, aki pénzt adott volna mosószappanért, ha maga is tudott szappant főzni.

Irod.: FRECSKAY János, *Gyertyamártás és szappanosmesterség*, in *Mesterségek szótára*, Bp., 1912; HILF László, *A szegedi iparosság története*, Szeged, 1929; CSATKAI Endre, *A soproni szappanosok és gyertyamártók története*, Sopron, 1941; MÓDY György, *Szappanfőzés és gyertyaöntés Debrecenben*, DMÉ, 43(1957); BALINT Sándor, *Szappanfőzők és lúgöntők*, in *A szegedi nemzet. A szegedi nagytáj népelete II. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*, 1976–77, 2; TAKÁCS Béla, *A kiváltságlevél éve: 1587. Szappanfőzők Debrecenben*, Élet és Tudomány, 1982; BOGDÁN István, *Szappanfőző*, in *Mestere volt egykor*, Bp., 1984; NAGYBÁKAY Péter, *A magyarországi céhes kézművesipar jelvényei*, Bp., 1995 (BHH); SELMECZI KOVÁCS Attila, *Szappanosok, gyertyamártók és gyertyaöntők, in A magyar kézművesipar története*, szerk. SZULOVSKY János, Bp., 2005.

Selmeczi Kovács Attila

Szárászi Ferenc (Tolna, ?–Debrecen, 1610)

Ref. egyházi író. 1584-től a wittenbergi, 1585-től a heidelbergi egyetemen tanult. 1586-tól Tolnában, 1588-tól ismeretlen helyen rektor. 1603-tól lelkész Debrecenben. Katekizmusát „tudós bölcsek doktorok” latin nyelvű munkáiból, legfőképpen a *Heidelbergi Katekizmus*ból fordította és állította össze. Felhasználta →Huszár Dávid korábbi magyar változatát (Pápa, 1577), de átdolgozva, a hivatkozott bibliai helyeket pedig feltehetően saját fordításában idézve. ~ műve szol-

gált →Szenci Molnár Albert kiadásainak alapjául. Fordított Erasmus *Adagiájából*: 1743 latin mondas magyar megfelelőjét írta össze. Kézirata →Baranyai Decsi János szólásgyűjteményének (Bártfa, 1598) egyik forrása.

Műve: *Catechesis, azaz kérdések és feleletek az keresztyéni tudománnak ágairól*, Debrecen, 1604

Kiad.: (WESZPRÉMI István kolligátumából) <http://digit.drk.hu/?m=lib&c=3&book=1>.

Irod.: NAGY Barna, *A Heidelbergi Káté jelentkezése, története és kiadásai Magyarországon a 16. és 17. században*, StudiaAeccl, 1(1965); CZEGLÉ Imre, *Szárászi Ferenc mint Erasmus Adagiájának magyarra ültetője*, A Ráday Gyűjtemény Évkönyve, 4–5(1984–85); HELTAI János, *Műfajok és művek a 17. század magyarországi könyvkiadásában (1601–1655)*, Bp., 2008 (Res libraria).

Bartók István

szárazmalom

Jellemzően állati erővel hajtott, a →kézimalomnál nagyobb teljesítményű, annak köveinél nagyobb átmérőjű kőpárt alkalmazó malom. Ide soroljuk az élőerővel – többnyire állati erővel, leggyakrabban lóval – hajtott malmokat, törő-, zúzóberendezéseket, emelőszerkezeteket, ahol a meghajtó állat a horizontálisan forgó nagy fogaskerék alatt, mellett vagy a kerék küllői között jár, s ennek megfelelően a kerékhez vagy annak tengelyéhez, ill. a kerék küllőjéhez kapcsolt húzatórúd, hámfa segítségével hajtja a nagy fogaskereket. Ez azután egy- vagy többlépcsős áttétel segítségével forgatja meg a malomkövet, a hántolókövet, a zúzóhengereket, a kendertörő bütykös tengelyét, a bányák páternoszterét stb.

Áttétel nélküli típusa a pompeji feltárásából ismert római kori ~, amelynek homokóra formájúra faragott felső kövét rabszolgák vagy szamarak forgatták körbe. Nagyobb teljesítményű típusa az áttételek alkalmazását követően alakult ki, a meghajtás módja szerint megkülönböztünk alul-, felül- vagy középen hajtó ~ot. A 16–17. sz.-i bányagépeket, felhúzó-szerkezeteket, malmi gépezeteket leíró munkákban mindhárom típus előfordul